

RICHARD WALSH

Senior Lecturer ved Department of English and
Related Literature, University of York

DEN NARRATIVE FIKTIONALITETS PRAGMATIK¹

OVERSAT AF ROLF REITAN

THE PRAGMATICS OF NARRATIVE FICTIONALITY | “*The Pragmatics of Narrative Fictionality*” is chapter 1 of Richard Walsh’ book *The Rhetoric of Fictionality. Narrative Theory and the Idea of Fiction*. Columbus: Ohio State University, 2007.

KEYWORDS | Fiction, fictionality, rhetoric, narratology, pragmatics, relevance, implicature, speech acts, cognition, reference, communication.

”Tanken om processen forlod ham ikke mere. Allerede flere gange havde han overvejet, om det ikke ville være godt at udarbejde et forsvarsskrift og indlevere det til domstolen. Deri ville han fremlægge en kort levnedbeskrivelse og ved enhver på en eller anden måde vigtigere begivenhed forklare, af hvilke grunde han havde handlet således, om denne handlemåde efter hans nuværende mening burde forkastes eller billiges, og hvilke grunde han kunne anføre for dette eller hint.” (Kafka, *The Trial*)²

Josef K., protagonisten i Kafkas *Processen*, befinder sig i en situation, hvor hans bestræbelser på at forklare sig og etablere sin uskyld mangler fokus og grænser: Han kan kun forestille sig et forsvar i form af en fortælling om hele sit liv. Vore egne bestræbelser på at finde mening i de ekstraordinære omstændigheder, der omgiver K.s forestillede narrative handling, er afgørende relateret til et bestemt faktum vedrørende Kafkas fortælling: Mens K. overvejer sin selvbiografi, er Kafka i gang med en fiktion. Fiktion forstås almindeligvis som noget, der via en fiktional repræsentations logik har en andenordens relation til den virkelige verden: Den repræsenterer begivenheder eller imiterer diskurser, som vi assimilerer gennem ikke-fiktionale modi af narrativ forståelse. Selv hvor fiktionen (som her) på visse måder er urealistisk, er den begribelig i begreber om dens relation til velkendte narrative

1 [Oversat efter ”The Pragmatics of Narrative Fictionality”, 1. kapitel af *The Rhetoric of Fictionality. Narrative Theory and the Idea of Fiction*. Columbus: Ohio State University, 2007.]

2 [Her oversat efter *Der Process* (118). (En lidt anden oversættelse i *Processen* (112).)]

former: ikke kun den anklagedes bestræbelser på at retfærdiggøre sig selv og den selvbiografiske morale, men også psykologiske fortællinger om skyld og de mange slags juridiske fortællinger, der giver *Processens* globale referenceramme dens form.

På den anden side har fortællingers betydning i ikke-fiktionale kontekster, som for eksempel juridiske studier, selv været genstand for en hel del opmærksomhed i de seneste år. H. Porter Abbotts *Introduction to Narrative* bruger et helt kapitel (138-155) på ”narrativ argumentation”. Abbotts paradigmatisk eksempel er anklagers og forsvarers konkurrerende narrative bestræbelser i den berømte sag fra 1893 mod Lizzie Borden, som blev anklaget (og frikendt) for at myrde sin far og stedmoder. Abbott fremhæver den måde, hvorpå anklager og forsvarer – i denne som i alle retssager – søger at etablere narrativ troværdighed ved at bringe deres fremstilling af begivenhederne i overensstemmelse med retorisk fordelagtige ”masterplots”. Disse forstår han som velkendte narrative grundrids med en etableret kulturel autoritet. Så Lizzie Bordens tilsyneladende ”mangel på affekt”, idet hun konfronteres med drabene, bliver af den ene side narrativiseret som den dydige datters choktilstand, og af den anden som lady Macbeths koldblodige ondskab (147-149). I en juridisk kontekst er spørgsmålet om narrativ sandhed særdeles markant (Lizzie Borden risikerede trods alt at få en dødsdom). Alligevel afhænger fortællingernes forklaringskraft mindre af deres forhold til kendsgerninger end af deres forhold til andre fortællinger, og sådan blev sagen ført fra begge sider. Faktisk kunne de ikke gøre andet, selv i disse selvrefleksive øjeblikke, hvor de beskyldte hinanden for at gøre det.

Den generelle pointe her er, at alle fortællinger, både fiktionale og ikke-fiktionale, er artefakter [*artifice*]. Fortællinger er konstrukter, og deres betydninger [*meanings*] er en indre del af det narrative system. For nogle teoretikere indebærer denne generelle egenskab ved narrativitet, at begrebet om fikcionalitet bliver fuldstændigt underordnet begrebet om narrativitet: Hvis alle fortællinger får deres mening fra deres relation til andre fortællinger og ikke fra et fodfæste i virkeligheden, da giver det ikke længere mening at bruge netop denne andenordens-relation til at karakterisere fiktion. Alligevel står det kedelige faktum tilbage, at anklagers og forsvarers fortællinger i processen mod Lizzie Borden gør krav på sandhed, hvilket Kafkas roman ikke gør. Fiktional og ikke-fiktional fortællen er to kulturelle fortælle-måder, som kalder på helt forskellige interpretative antagelser. I denne forstand har opkomsten af et generelt begreb om narrativitet, så langt fra at overflødiggøre spørgsmålet om fikcionalitet faktisk udstillet det som et teoretisk problem. Hvis den narrative repræsentations logik ikke leverer en forsvarlig distinktion mellem fiktion og ikke-fiktion, da forskydes den teoretiske opmærksomheds fokus med nødvendighed fra den fiktionale fortællings substans til den fiktive fortælleakt, fra fiktionsproduktet til produktionen af fiktion. Hvordan skal vi forstå fiktiv narration som en referentiel akt eller som en kommunikationsakt? Det er i denne kontekst, jeg gerne vil advokere for en pragmatisk tilgang til spørgsmålet om fikcionalitet, en tilgang, som trækker på filosofiske og lingvistiske undersøgelser af kommunikativ sprogbrug, og som i særdeleshed kalder på relevansteorien begrebslige ramme.

Moderne redegørelser for fikcionalitet drejer sig generelt om et eller flere i et lille repertoire af teoretiske åbningstræk, som samlet kan forstås som fornægtelsesgestus, der er resultater af flere slags forskydninger. Det vil sige, at disse redegørelser på forskellige måder ser fikcionalitetsproblemet som et spørgsmål om sandfærdighed og løser det ved at afkoble den fiktive akt fra sandhedens område, det vil sige: sproget. Jeg tænker på den følgende slags teoretiske træk: Institueringen af en fortæller som kilden til den fiktive diskurs; genbeskrivelsen af fiktionale kunstgreb som elementer i et illusionsspil [*a game of make-believe*³]; ideen om fingerede talehandlinger [*pretended speech acts*⁴]; og genopfriskningen af fikcional reference som aktuel reference til fiktionale verdener. De to første træk placerer selve fiktionens sprog i den fiktionale ramme; det tredje træk diskvalificerer det som ikke-seriøst sprog og frakender det ansvar for kommunikationen; og det fjerde træk tillader fiktionens sprog at være bogstaveligt og seriøst, men ikke helt præcist fiktivt (nemlig i den grad fiktivt sprog ikke er underlagt referentielle forpligtelser), eftersom fikcionalitet er blevet omdefinert til en ontologisk modalitet. Fikcionalitetens knude viser sig altid at være et andet sted, det er som om fikcionalitet ikke skulle være et problem *bortset fra* dens forhold til sproget. Det er mærkeligt, eftersom sprog, antager jeg, er det, som gør fiktion mulig – og her forstår jeg med sprog ethvert kodificeret repræsentationssystem (i ethvert medium er fiktion afhængig af et sprog, en repræsentationskode, og ikke kun af en kognitiv illusion).

Fikcionalitet, vil jeg foreslå, fungerer i et kommunikativt netværk; den findes i en måde at bruge sprog på, og dens særegenhed består i det genkendelige retoriske sæt, som denne sprogbrug kalder på. Jeg antager, at narrativ fikcionalitet er værd at skelne fra narrativitet i almindelighed. Det vil sige, jeg ønsker at anerkende den fulde kraft i hævdelser af, at enhver fortælling forudsætter kunstfærdighed, og at den i denne meget begrænsede forstand er fiktiv; men jeg mener ikke desto mindre, at fikcional fortælling har en kohærent og distinkt kulturel rolle, og at der kræves et distinkt begreb om fikcionalitet for at gøre rede for denne rolle. Det forklares bedst i funktionelle og retoriske termer, og ikke i formale termer: Sandt nok, der er formale kvaliteter, der er stærkt associeret med fiktion, men disse leverer ikke nødvendige eller tilstrækkelige betingelser for fiktion. Siger man i stedet, at fikcionalitet er en funktionel egenskab, indebærer det, at den er en sprogbrug; at sige, at den er retorisk vil sige, at denne sprogbrug udskiller sig ved den måde, hvorpå den appellerer til læserens (eller publikums) fortolkende opmærksomhed. Ingen model, der behandler fiktiv diskurs som indrammet af en formal, intentional eller ontologisk fornægtelse [*disavowal*], kan tilfredsstillende disse kriterier for et begreb om fikcionalitet. Hvis fikcionalitet består i en distinkt måde at bruge sprog på, bliver den ikke forklaret ved at sammenkoble denne distinkthed med en eller anden karantæne-mekanisme, hvis formål netop er at opretholde en konformitet med ikke-fikcional sprogbrug, men med den omkostning, at den på den ene eller anden

3 [Udtrykket alluderer til Kendall L. Waltons *Mimesis as Make-Believe* (1990).]

4 [John R. Searles "standardforklaring" på litterær diskurs. Jf. kapitlet "Relevans og sproghandlinger" nedenfor.]

måde afkobles fra sin aktuelle kommunikative kontekst. Så det retorisk distinkte ved fiktion er konsistent med en kommunikativ kontinuitet mellem fikcional og ikke-fikcional sprogbrug. Fiktionalitet er en retorisk ressource, en integrerende del af direkte og seriøs sprogbrug inden for den virkelige verdens kommunikative rammer.

Jeg vil gerne reformulere det ældgamle spørgsmål om fiktionens krav på vor opmærksomhed – en udfordring, som gennem århundrederne har givet anledning til en række forsvar for digtningen, eller udvisning fra republikker – som et problem om at forlige fiktionalitet med relevans. Begrebet om relevans optræder, i flere helt specifikke betydninger, inden for to distinkte, velafgrænsede teoretiske domæner, som har været vigtige for de seneste diskussioner om fiktionalitet: Det ene er teorien om fiktionale verdener, der fokuserer på den referentielle akt; det andet er sproghandlingsteorien, i særdeleshed de redegørelser, der giver sig i kast med Grices ”konversationelle implikatur”,⁵ hvor fokus er på den kommunikative akt. Selve relevansteorien er en beslægtet tilgang til kommunikation ud fra en pragmatisk og kognitiv lingvistik perspektiv, og skønt dette undersøgelsesfelt ikke har leveret detaljerede overvejelser om fiktionalitet, skal jeg argumentere for, at det rummer en uvurderlig konceptuel basis for en pragmatisk teori om fiktion funderet på et relevansprincip og ikke på et sandhedsprincip.

Relevans og fiktionale verdener

Spørgsmålet om relevans opstår i teorien om fiktionale verdener i to forskellige sammenhænge: Den første og snævrere drejer sig om en given fikcional verdens indre forhold og vedrører problemet om ufuldstændighed. Den anden drejer sig om et ydre forhold: spørgsmålet om fiktionale verdeneres pertinens for læseren. Ufuldstændighed er et problem for teorien om fiktionale verdener, fordi fiktionens tekst ikke kan forventes at levere en fuldt specificeret verden, og end ikke at levere en basis for en omfattende inferentiel proces. Der vil altid være huller og ubestemmeligheder i den interpretative konstruktion af fiktionale verdener, hvilket er en betydelig afvigelse fra den filosofiske model for mulige verdener, som teorien om fiktionale verdener baserer sig på, eftersom det her er et aksiom, at mulige verdener er logisk fuldstændige verdener. Den teoretiske respons har været at kalde på to komplementære restituerende strategier. Den første, foreslået af Marie-Laure Ryan, er at bringe fiktionale verdener i overensstemmelse med teorien om mulige verdener ved at antage et ”princip om minimal afvigelse”. Princippet dikterer, at tekstens verden skal forstås som fuldstændig og identisk med den aktuelle verden, dog bortset fra de aspekter af den tekstuelle verden, som implicit eller eksplicit afviger fra den aktuelle, hvad enten afvigelsen skyldes den tekstuelle verdens form eller de genrekonventioner, den kalder på (51). Så i

5 [Grice skelner mellem implikationer, som er logiske følgeslutninger, og implikaturer, som er (et sæt af) mulige, men ikke logisk nødvendige følgeslutninger i en læsning eller fortolkning af en sætning eller en tekst.]

dette tilfælde er den fiktionale verden trods alt fuldstændig, selv-om læserens aktualisering af den ikke er det.

Jeg vil gerne skelne mellem to funktioner af Ryans princip, og det er kun en af dem, der virkelig optager mig her. På en måde har princippet en integrerende rolle i fortolkningen af fiktion, som når hun siger, at "minimal afvigelse forklarer selve muligheden af at producere sandhedsfunktionelle påstande om fiktion" (56). Denne påstand synes at kalde på en uundværlig præmis for at forstå fiktion: Vi kan ikke engang begynde at evaluere selv det mest eksplicite og bogstavelige niveau af en fiktionel diskurs uden at antage, at den verden, vi kender, er dens kontekst, uanset hvor meget denne antagelse måtte blive modificeret med henblik på visse enkeltheder. På en anden måde er princippet et slags supplement med henblik på at behandle problemet om ufuldstændighed. Hun siger: "Det er i kraft af princippet om minimal afvigelse, at læsere formår at danne en rimelig omfattende repræsentation af de fremmede verdener, der skabes gennem diskursen, selvom den verbale repræsentation af disse verdener altid er ufuldstændig" (52). Hvis problemet imidlertid virkelig er logisk ufuldstændighed, vil princippet om minimal afvigelse ikke være til nogen hjælp. I enhver fiktion er der, hvad angår narrative enkeltheder, ubestemmeligheder, som den aktuelle verdens model ikke kan levere en afgørende vejledning for (nøjagtigt hvor mange gange overvejede K. ideen om at forberede en kort redegørelse for sit liv?) På den anden side, hvis princippet om minimal afvigelse kun antages at sørge for en "rimelig omfattende" verden, rejser det et spørgsmål: Hvor langt går læseren for at udfylde de huller, som princippet tillader? Hvilket kriterium begrænser dette interpretative forehavende? Uanset hvordan vi definerer fortolkningsens mål, vil det krævede kriterium være et kriterium for relevansen af disse mål.

Ryans svar på problemet om fiktionale verdeneres ufuldstændighed citeres af Thomas Pavel, hvis alternative løsning er at opfatte dem som verdener af varierende størrelse, bestemt af de tekster, ud fra hvilke de bliver konstrueret, og åbne for ekstratekstuel information, som princippet om minimal afvigelse muliggør, uden at det derfor bliver "maksimalt" (107-108). Eftersom der ikke er noget i teksten, der forhindrer det, kunne vi lige så godt slutte os til, at K. har en blindtarm, men undlade at slutte os til, at hans oldefar på moderens side havde en blindtarm – skønt den sidste slutning, på basis af den minimale afvigelse, ville være bedre funderet, eftersom blindtarmsoperationer dengang ikke var en mulighed. Pavel spørger:

"Burde vi skelne mellem, hvad der 'faktisk' er en del af en fiktionel verden, og så de dele af den, der er af interesse for læseren? Eller burde vi i stedet antage, at fiktionale verdener, som indre modeller, må begrænse sig til, hvad der er af betydning for læseren? Hvis vi vælger det sidste, vil vi klart nok ikke ønske, at fiktionale verdener bliver maksimale, for vi er ikke interesseret i, hvad der lurder uden for en begrænset lyskreds og den halvskygge, der omgiver den" (95).

Pavels respons introducerer et nøglebegreb om relevans:

”En eller anden form for gradvis ugennemtrængelighed for slutninger, en øgende modstand mod maksimale strukturer, må gøre sig gældende i de fleste fiktionale verdener for at forhindre en uendelig ekspansion i irrelevante retninger” (95).

Men når først ideen om relevans gør sig gældende, gør den ideen om fuldstændighed ganske overflødig. Det gør ingen praktisk forskel, om en fiktionel verdens ”fakta” bliver forstået maksimalt, uafhængig af en fortolkning af teksten, eller afhængig af hvad der er muligt at slutte sig til ud fra teksten, for i begge tilfælde er omfanget af slutninger, i princippet, ikke-begrænset. Horisonten for en læsers møde med en fiktion bestemmes ikke af, hvad der er muligt at slutte sig til, men af, hvad der er værd at slutte sig til. Læseren vil ikke drage slutninger ud over det punkt, hvor det i en specifik fortolknings kontekst synes relevant for fortællingens enkeltheder. Dette er en pragmatisk grænse, men kun en sådan grænse kan tage højde for det faktum, at fiktionale repræsentationer ikke alene eksisterer (på en eller anden kvalificeret måde), men også bliver kommunikeret.

Sådanne overvejelser kalder på den anden sammenhæng, i hvilken ideen om relevans gør sig gældende i teorien om fiktionale verdener. Pavel erklærer et ”relevansprincip som det ene af kun to fundamentale principper for fiktionel reference” (145), men den slags relevans, han tænker på her, er helt forskellig fra den indre relevans, der er blevet forudsat i diskussionen indtil nu. I stedet artikulerer den en ydre, global relation i den forstand, siger han, at ”litterære artefakter ofte ikke projiceres ind i en fiktionel distance for blot at blive betragtet neutralt, men [for] at de livagtigt [kan] forbindes med betragterens verden” (145). Pavel har øje for, at relationen mellem verdener kan antage forskellige former fra illustrationen af logiske konklusioner eller moralske generaliseringer til den mimetisk rapporterede information om ukendte perioder eller kulturer, lige så vel som en moderne slags ironisk relevans, der består i en pointeret afvisning af forenkede konklusioner af moralsk eller anden art (146). Hvad der er slående er, at alle disse manifestationer af relevans er afhængige af læserens realisering af den fiktionale verden. Imidlertid må, som vi allerede har set, denne realisering selv være afhængig af relevanskriterier af en helt anden orden, hvis den ikke skal blive et uendeligt projekt. Så denne relation mellem verdener er en mærkelig, uhåndterbar reprise af læserens antaget oprindelige bestræbelse på en verdenskonstruktion, som (under titlen ”minimal afvigelse”) netop skulle foregå i difference-termer. Er disse to slags relevans, den indre og den ydre, i sidste ende distinkte? Eller vil de under en nærmere betragtning kollapse ind i hinanden, i en proces, som udsletter det begreb, som intervenserer imellem dem, selve begrebet om fiktionale verdener?

Selv hvis den slags relevans, jeg har været på sporet af, forstås som en, der befinder sig inden for fiktionens ramme, indebærer den ikke desto mindre med nødvendighed et andet fortolkningsfokus end det, der er forudsat i konstruktionen af fiktionens referentielle verden. For Ryan drejer det sig om narrativ pointe, hvor

hun skelner mellem to brede kategorier, indre og ydre, præcis som Pavel skelner mellem to slags relevans. Det vil sige, at en fortællings pointe kan forstås globalt og udvendigt som et enhedsligt kommunikativt formål, eller den kan forstås lokalt og indvendigt som visse narrative begivenheders iboende kvalitet. Narrativ pointe, hos Ryan, forstås som en hvilken som helst kvalitet, der tilfredsstiller relevanskriteriet fortællbarhed, og fortællbarhed forstås selv i opposition til begrebet om performance, hvilket betyder, at det drejer sig om mulig narrativ appel, som kan eller ikke kan realiseres i en given fortælling. Og af denne beskrivelse bliver det klart, som Ryan noterer, at relationen mellem fortællbarhed og performance udledes af oppositionen mellem story og diskurs (149).

Jeg skal i kapitel 3 argumentere for, at dette begreb om story ikke kan forstås i referentielle termer: det er et irreduktibelt fortolkningsbegreb, som kun giver mening som en måde, hvormed diskursens fremtrædende træk kan identificeres. Ryan behandler story/diskurs-modsætningen uproblematisk gennem det meste af sin bog, men hun adresserer den direkte i sin konklusion, hvor hun når frem til en betragtning, som i det store og hele kan sammenlignes med den vægtning af det interpretative, som jeg lige har beskrevet: ”det begreb, som henholdsvis kaldes story, plot, fabula eller narrativ struktur, bliver en mental repræsentation, der fungerer [...] som ’en menneskelig forståelsesform’. Som sådant er begrebet forskelligt fra både de materielle tegn, der kommunikerer det, og den verden, det antages at repræsentere. I dette perspektiv er plot [...] en fortolkningsmodel, som konstrueres af læseren, idet han forsøger at forstå begivenheder – hvad enten de er virkelige eller imaginære” (264). Ryans reevaluering af story er et vigtigt skridt i retning af at forstå fiktionale fortællinger i kommunikative termer, men hendes sidste sætning lader endnu en gang denne mulighed underordnes en referentiel model, idet hun antager, at fiktionale begivenheder eksisterer uafhængig af deres narrative repræsentation, præcis som virkelige begivenheder gør. Mens jeg ville argumentere for, at begrebet story er evaluerende i forhold til diskurs, ser Ryan det som evaluerende i forhold til begivenheder, hvorfor hun fjerner disse begivenheder fra deres afhængighed af kommunikationsakten. I Ryans version forbliver story (og derfor fortællbarhed, og derfor relevans) betinget af en a priori referentiel verden, mens mit argument har været, at relevanskriterier med nødvendighed præger definitionen af denne verden. Fortællbarhed er i dette perspektiv aldrig en egentlig del af en ”konfiguration af fakta”, som Ryan (148) vil have det, for den er et aspekt af narrativ kommunikation: Den er det fundament, på hvilket disse fakta bliver konfigureret. Ryan fremhæver aspektet af potentialitet, der ligger i suffikset ”-barhed”, men dette må forstås som en kommunikativ overvejelse, en anticipation af fortolkerens interesser, snarere end en objektiv bundlinje for fortællerens performance. Fortællbarhed implicerer snarere tekstens tilgængelighed for fortolkning end en eller anden iboende, prædiskursiv egnethed til at blive fortalt.

I teorien om fiktionale verdener er relevansbegrebet knyttet til to antagelser, som jeg ønsker at modsætte mig: den ene er, at fiktionens ”fakta” er meningsfuldt uafhængige af relevansbetragtninger; den anden er, at relevans er noget, der findes

inden i den fiktionale verden, at den altid kan betyde noget uafhængigt af den kommunikative akt. Min modsatte påstand er, at læserens interpretative dagsorden ikke kan forstås inden for en afgrænset fiktionel verden, og da slet ikke i relation til dens fiktionale eksistens frem for dens aktuelle kommunikation, og at relevans – selv når den beskrives som et indre forhold, i hvilket det handler om relevans for historien – altid, og gensidigt, er relevans for læseren.

Relevans og sproghandlinger

Spørgsmålet om kommunikation står selvfølgelig centralt i forholdet mellem fiktionelitet og sproghandlingsteori. Den sidstnævntes standardredegørelse for litterær diskurs, som den først blev udarbejdet af Richard Ohmann og John Searle, er imitations-talehandlingens model, hvor den autoriale tale ikke er seriøst ment, men fingeret, hvilket effektivt suspenderer betingelserne for hensigtsmæssighed [*the appropriateness conditions*] (eller betingelserne for vellykkethed [*felicity conditions*]), som normalt forbindes med den givne talehandlings performance. Men imitationsmodellen undermineres af det faktum, at tredjepersonsromaner rutinemæssigt afviger fra normer, der gør sig gældende i enhver ikke-fiktionel talehandling i den virkelige verden, for eksempel i noget så almindeligt som en alvidende narrations strategier. Den fingerede talehandlings ramme redegør ikke for fiktionelitet, for fiktionelitetens retorik er ofte selve narrationen iboende. Den første sætning i mit citat fra *Processen*, for eksempel, yder modstand mod at blive restitueret som en fingeret ikke-fiktionel sproghandling, både hvad gælder dens indhold (adgang til en andens tanker) og dens form (den indre fokaliseringens dobbelte tidslighed, manifesteret i det ellers anomale ”nu”).⁶

Et mere lovende alternativ, fremsat af Mary Louise Pratt, bruger i stedet H. P. Grices model for konversationel implikatur. Grice argumenterede, at betingelser for hensigtsmæssighed, der er anvendelige på talehandlinger, bedst kan forstås, ikke som forbundne med specifikke sætningers semantik, men i relation til et lille antal generelle maksimer. Samlet danner disse maksimer et Kooperativt Princip, der er fundamentet for en vellykket kommunikation. For mine formål er de afgørende maksimer de følgende: Relationsmaksimen: ”Vær relevant”, og den første Kvalitetsmaksime: ”Sig ikke, hvad du tror er usandt” (27). Grices tilgang åbner for en ganske stor fleksibilitet i fortolkningen af talehandlinger, fordi det, der faktisk bliver sagt, kan suppleres af slutninger eller implikaturer for at opretholde antagelsen om, at det Kooperative Princip er på plads. Pratt foreslår, at en måde, som talehandlinger kan være relevante på, er ved at være ”fortælbare” [*”tellable”*], hvormed hun mener, at de har en interesse i sig selv eller er værd at vise frem. En fortælbare talehandling er en invitation til overvejelse, fortolkning, evaluering. Hun argumenterer, at betingelserne for hensigtsmæssighed, når det drejer sig om fortælbare, gælder for

6 [Det anomale ”nu” skyldes den engelske oversættelse, der gengiver citatets første sætning sådan: ”Thoughts about his case never left him now”.]

diskurser, der er mange sætninger lange, og ikke bare for enkeltsætninger: dette træk tillader hende at foreslå en distinkt kategori af talehandlinger, som hun kalder ”narrativ display-tekst”, og som omfatter så vel fiktionale fortællinger som de ikke-fiktionale ”naturlige fortællinger”, som hun citerer (132-136) fra William Labovs sociolingvistiske studier. Narrative display-tekster kan, sammen med udråbssætninger, klassificeres som talehandlinger, der overholder Grices Relationsmaksime, og de tilfredsstillere relevansens hensigtsmæssighedsbetingelser, ikke ved at være informative, men ved at være egnet til at blive vist – ved at være fortælbare.

Pratt går imidlertid ikke så langt som til at adressere spørgsmålet om fikcionalitet, og hun undersøger ikke den hierarkiske relation mellem Grices Kvalitets- og Relationsmaksimer, sandhed og relevans. For at give plads til fiktion falder Pratt i sidste ende tilbage på talehandlingsteoriens standardredegørelse, som hun oprindeligt havde afvist, og tilslutter sig, at fiktiv diskurs, fra forfatterens side, er en narrativ display-tekst, som tilskrives en fortæller inden for fiktionens ramme (173, 207-208). Pratts relevanskriterium for fortælbare er suggestivt, men fordi det i hendes fremstilling i sidste ende underordnes modellen for fingeret tale, kolliderer det i fiktionens ramme og giver afkald på den forklaringskraft, det kan have i relation til fikcionalitet. Dette gælder ligeledes for en alternativ tilgang, fremsat af Michael Kearns (*Rhetorical Narratology*, ”Relevance”), som bruger Pratts begreb om den narrative display-tekst, idet han forbinder det med en generel narrativitetsmodel, hvor fikcionalitet ikke bliver kategorisk differentieret. Et sådant træk ville gøre det muligt at afstå fra den indrammede sproghandlingsteoris imitationsmodel for fiktion, men med den omkostning, at den intet har at sige om det specifikke ved fiktion. Kearns er imidlertid bemærkelsesværdig ved sin anerkendelse af, at i udviklingen af denne position vil en retorisk redegørelse for fortællingen, om ikke for fiktion, have meget at vinde ved at anvende relevanstheori.

En anden suggestiv ledetråd, der rejser sig i konteksten af Grices implikatur, stammer fra Gérard Genette, som foreslår at supplere den fingerede tales model med en appel til ideen om indirekte sproghandlinger. Genettes mål er at syntetisere den gængse sproghandlingsmodel med perspektivet i teorien om fiktionale verdener, og den indirekte sproghandling han intenderer tilhører kategorien af ”deklarative illokutioner med en instituerende funktion”, i dette tilfælde den funktion at etablere eksistensen af fiktionale verdener (”Pragmatic status” 64). Påkaldelsen af indirekte sproghandlinger er vigtig i en bredere kontekst, for den fremhæver den kendsgerning, at en ytrings bogstavelige mening kan spotte Grices maksimer – den kan være påfaldende usand, den kan være påfaldende irrelevant – og alligevel kan ytringen forblive vellykket, fordi disse flagrante overskridelser trækker vor fortolkende opmærksomhed hen imod passende implikaturer. Genette kommer ikke videre, og det af to grunde. Den ene er, at hans tiltro til den fingerede tales model faktisk blokerer enhver mulighed for indirekte sproghandlinger. Hvis den fiktive talehandling er useriøs, da er betingelserne for dens hensigtsmæssighed, og Grices maksimer, suspenderet, og derfor kan de ikke blive genstande for spot. I så fald er der ingen anledning til at generere implikaturer og udlede en indirekte

talehandling. Den anden grund er, at den indirekte talehandling, som Genette forestiller sig, altså deklarative handlinger, der instituerer den fiktionale verden, ikke har mere at bidrage med til den ydre relevans af fiktiv diskurs, og faktisk efterlader de deres egen status (inden for eller uden for den fiktionale ramme) som en radikalt tvetydig. Modellen for fiktionale verdener tillader selv to forskellige tilgange til den narrative diskurs' status. Ryan giver plads til den fingerede tales model ved at udstyre den fiktionale fortælling med en intrafikcional fortæller. For hende er det aksiomatisk, at "tekstens implicitte taler altid findes i TRW [*Textual Reference World*]" (25). Pavel, på den anden side, er langt mere afvisende over for imitationstalehandlingens dissocierende ramme og foretrækker en modal ontologi, der gør det muligt, at den virkelige verdens diskurs direkte kan referere til fiktionale verdener. Genettes forslag indtager en tvetydig position mellem de to: Imitationstalehandlinger implicerer en intrafikcional fortæller, og dog kan en fortæller i den fiktionale verden ikke siges at instituere denne. (Jeg har mere at sige om forholdet mellem Genettes forslag og fortællerbegrebet i kapitel 4).

Så vel Pratt som Genette kunne, uden at bruge den fingerede tales model, have tilbudt redegørelser for fiktiv diskurs. En tilgang via ideen om indirekte talehandlinger kræver faktisk en seriøs autorial talehandling for overhovedet at blive operativ; men Genette overvejer slet ikke den mulighed, at indirekte relevans kan bidrage til at gøre rede for den autorial talehandling i fiktion, for han er mere interesseret i at sørge for den referentielle sandhed inden for den fiktionale ramme. Pratt har faktisk med ideen om fortælbare en plausibel basis for relevansen af den autorial talehandling, og i den proces at skelne mellem fortælbare og informativ relevans (med dennes afhængighed af kvalitetsmaksimerne) kommer hun meget tæt på at se fortælbare som tilstrækkelig for en vellykket autorial talehandling hinsides sandhedskriterier. Både Pratt og Genette gør altså fremskridt med de aspekter af Grices model, der lægger vægt på relevans, men begge blokeres af en antagelse om, at relevansspørgsmålet i sidste ende er sekundært i forhold til spørgsmålet om sandhed, som udelukker enhver direkte autorial model for fiktiv diskurs. Antagelsen er fuldt ud retfærdiggjort ved Grices egen underordning af implikaturens kontekstuelle, pragmatiske og inferentielle mekanismer under en guldstandard for bogstavelig, propositional sandhed. Grices synspunkt viser sig ved den privilegerede status, han giver den første Kvalitetsmaksime, "sig ikke, hvad du tror er usandt", som han tøvede med at placere ved siden af de andre generelle maksimer: "det kan føles, som om vigtigheden af i alt fald den første Kvalitetsmaksime er så stor, at den ikke burde inkluderes i et skema af den slags, jeg konstruerer; andre maksimer bliver kun operative under antagelse af, at den første er opfyldt" (27). Det latente hierarki i Grices syn på maksimerne blev konsolideret ved den måde, som hans model blev absorberet i talehandlingsteoriens generelle ramme: Mens slutningernes rolle for Grice var fundamental for kommunikation, blev den i talehandlingsteorien generelt underordnet den bogstavelige mening. Ideen om indirekte talehandlinger er selv et eksempel: Implikatur bliver indlemmet i en kodemodel for kommunikation, hvorfor dens funktion reduceres til en mekanisme

til at oversætte problematiske talehandlingers bogstavelige udtryk til en vellykket propositional form.

Relevansteori

Denne ufremkommelighed fører mig til relevansteorien, som jeg gerne vil introducere i forhold til Grice. Grices model for ”konversationel implikatur” blev udviklet i anerkendelse af den kendsgerning, at kodemodellen for sprog ofte ikke var tilstrækkelig til at redegøre for kommunikation og derfor havde behov for at blive suppleret med en inferentiell model. Relevansteoriens fornyelse, som forklaret af Dan Sperber og Deirdre Wilson, består i at forstå, at inferens ikke er en supplementær komponent af kommunikation, men dens kerne. De argumenterer for en generel model for menneskelig kommunikation som ”ostensiv-inferentiell kommunikation”: ostensiv fra kommunikatorens synspunkt, og inferentiell fra publikums synspunkt (54). ”Ostension”, eller ”ostensiv adfærd”, vil sige adfærd, der ”manifesterer en intention om at gøre noget manifest” (49). Noget er manifest, hvis det er tilgængeligt for perception eller inferens (39), og det sæt af fakta eller antagelser, der er manifest for et individ på et givet tidspunkt, udgør individets kognitive omgivelse (39). For at kommunikation skal være mulig, må kommunikator og publikum være fælles om en vis kognitiv omgivelse, og det, at denne omgivelse er noget, de er fælles om, må selv være manifest. Med andre ord: hver manifeste antagelse i den fælles kognitive omgivelse bliver forstået som ”gensidigt manifest” (41-42). Så Sperber og Wilson definerer ostensiv-inferentiell kommunikation som en proces, hvorved ”kommunikator producerer en stimulus, som gør det gensidigt manifest for kommunikator og publikum, at kommunikator intenderer, ved hjælp af denne stimulus, at gøre et sæt antagelser manifest eller mere manifest for publikum {I}” (63). Kommunikation er – i denne model – en lagdelt proces, der sørger for anerkendelsen af både en vis information og en vis hensigt om at informere; eller, som formuleret af Sperber og Wilson, kommunikation indebærer en informativ intention om ”at informere publikum om noget”, og en kommunikativ intention om ”at informere publikum om ens informative intention” (29). Den kommunikative intention er realiseret, når først den informative intention er blevet anerkendt som sådan.

Så langt er relevansteoriens kommunikationsmodel fuldstændig betinget af slutningsprocesser og ikke af afkodningsprocesser; kodemodellen for sprog er slet ikke kommet i spil. Sperber og Wilson giver ikke fuldstændig afkald på den, men de insisterer på, at den hverken er nødvendig eller tilstrækkelig for kommunikation. Grices model for konversationel implikatur blev udviklet i anerkendelse af den kendsgerning, at kodemodellen ofte ikke var tilstrækkelig, men han beholdt den antagelse, at implikaturens rolle var supplerende og kun tjente til at udfylde, hvor det var nødvendigt, begrænsninger i det eksplicite sprog eller ”hvad der siges”, for således at opretholde det Kooperative Princip. I den ostensivt-inferentielle model sigter kommunikation imidlertid ikke direkte på publikums tanker, men på dets kognitive omgivelse, og derfor omfavner den et kontinuum af tilfælde fra ”at vise”

til "at sige, at" (53). Tilfælde af "visning" kan være kommunikative, uden hjælp fra nogen som helst kodning; og selv ved den yderste grænse af "at sige" er eksplicit sprog ikke kategorisk privilegeret; faktisk er det heller ikke kategorisk distinkt. Sperber og Wilson argumenterer, at distinktionen mellem en ytrings eksplicite og implicite "indhold", konventionelt forstået som en distinktion mellem afkodede antagelser og antagelser, man slutter sig til, faktisk er ret relativ. De hævder, "at ingen påstand ganske enkelt er afkodet, og at afdækningen af en hvilken som helst antagelse kræver et element af inferens" (182). Følgelig går deres distinktion mellem eksplikatur og implikatur på tværs af den konventionelle distinktion mellem det eks- og det implicite: "en kommunikeret antagelse er enten en eksplikatur eller en implikatur, men en eksplikatur er eksplicit i større eller mindre grad" (182).

Så inferens er altså ikke kun begrænset til udledningen af implikaturer: den er ureducerbart en del af en eksplikatur, ikke kun fordi den gør den lingvistiske kode entydig ved at løse referentielle spørgsmål, men også i en langt videre betydning, idet den beriger og fintuner den kodede betydning ved at evaluere så relative kvaliteter som sløset brug af ord eller omfanget af sammenlignende termer. En sådan synsvinkel har vigtige konsekvenser for relevansbegrebet, for under disse omstændigheder er det ikke muligt at forstå relevans under en konventionel maksime, som i Grices model. For Grice kan en ytring overholde Relationsmaksimen ved at være bogstaveligt relevant, eller den kan spotte maksimen for at generere implikaturer. Relevans kan ikke have en sådan dobbeltrolle, når slutninger er en integrerende del af al ytringsforståelse, ej heller kan relevans indkapsles i en maksime eller en konventionel norm, som kommunikator og publikum må være vidende om for at kommunikere effektivt. For Sperber og Wilson opererer relevansprincippet på et langt mere automatisk og fundamentalt niveau end det, som vor sædvanlige idé om en relevant ytring kan give anledning til at tro: "Kommunikatorer og publikum behøver lige så lidt have viden om relevansprincippet for at kommunikere, som de behøver viden om genetikens princip for at formere sig. Kommunikatorer "følger" ikke relevansprincippet, og de kan ikke gøre vold på det, selvom de ville. Relevansprincippet gælder uden undtagelse (162).

Relevansprincippet – eller mere nøjagtigt, det andet (kommunikative) princip om relevans – defineres sådan: "Enhver ostensiv kommunikationshandling kommunikerer antagelsen om sin egen optimale relevans" (158). Graden af relevans antages at være optimal i den forstand, at den opnår den bedst mulige balance mellem kommunikatorens interesser og publikums interesser: Hvis dette er givet, vil publikums interesser være at maksimere relevansen af den givne information. På basis af dette syn på relevans argumenterer Sperber og Wilson for, at begivenhedernes rækkefølge i den konventionelle opfattelse af forståelse bør byttes om: "Det er ikke sådan, at først bestemmes konteksten, og at relevansen derefter afgøres. Tværtimod, folk håber, at en given antagelse er relevant (ellers ville de ikke gide behandle den overhovedet), og de forsøger derefter at vælge en kontekst, som kan retfærdiggøre dette håb: en kontekst, som kan maksimere relevans" (142). For at forklare noget af denne lidt tekniske terminologi: en kontekst er her et sæt af antagelser, der er

overtaget af et individ, en delmængde af individets kognitive omgivelse, som igen består af alle manifeste – tilgængelige for perception eller inferens – antagelser på et givet tidspunkt (15, 39). En antagelse er en tanke (en konceptuel repræsentation), som individet behandler som en sandhed om den aktuelle verden (2). Relevansen for et individ af en ny antagelse maksimeres, når processen finder en optimal balance mellem den involverede anstrengelse og den afledte kontekstuelle effekt (eller mere præcist: de positive kognitive effekter) (144, 265). En kontekstuel effekt er en modifikation af den kontekst, der opstår af interaktionen mellem gamle antagelser og nye antagelser; den er en positiv kognitiv effekt, hvis den gavner individets funktioner eller mål (109, 265). For at illustrere (om end lidt forenkende), tag en situation, hvor Dan fortæller Deirdre, at kedlen er sat over. Deirdres kognitive omgivelse på dette tidspunkt omfatter alle sansbare fysiske fænomener i det kontor, hvor hun er ved at skrive en artikel, den viden om relevanstheori, som hun anvender i artiklen, den forståelse, som hun henter fra tidligere erfaring med brug af kedler, hendes vurdering af Dans venlige disposition og hans viden om hendes præferencer, hvad gælder varme drikke etc., så vel som de nye antagelser manifesteret ved de ord, han lige har udtalt (at han taler til hende, at han giver hende den information, at han lige har sat kedlen over, og så videre). Hun trækker på en delmængde af sine gamle antagelser (kedler bruges til at lave te; Dan ved, at hun godt kan lide te, mælk, men ikke sukker etc.). For at maksimere relevansen af de nye antagelser, finder hun en balance mellem den anstrengelse, det kræver at uddrage disse implikationer (og genfinde gamle antagelser) og så den kognitive nytte af at gøre det. Visse stærkt manifeste og derfor nemt tilgængelige slutninger gider hun måske ikke drage (Dan er inden for hørevidde, Dan taler engelsk), for disse har lille eller ingen kognitiv effekt (hun ved det allerede). På den anden side kan det være, at hun ser en nytte i at drage enkelte svagt manifeste slutninger (Dan forklejner hendes intellektuelle udholdenhed), for den kognitive effekt er her stor (han er nok ikke så venlig, når det kommer til stykket). Ihærdigt bliver hun ved med at skrive.

Den for mine formål vigtigste konsekvens af relevanstheorien er den nye relation, som den foreslår mellem relevansfunktioner og sandfærdighed i kommunikationen. Wilson og Sperber har formuleret dette, med reference til Grice, i følgende erklæring: ”Et af vore mål er at vise, at den funktion, som Grice tilskriver Kvalitetsmaksimerne – at sikre kvaliteten af talerens samlede bidrag – mest effektivt kan opnås i en ramme helt uden en sandfærdighedsmaksime” (585-586). Relevanstheorien fremsætter den idé, at for kommunikative formål er det propositionale sandhedskriterium underordnet relevansens kontekstuelle, pragmatiske kriterium. Det betyder ikke, at antagelsers sandhed eller usandhed er et ligegyldigt spørgsmål, og heller ikke, at det under visse omstændigheder er ligegyldigt (som man, lidt forhastet, kunne være fristet til at sige om fiktion): snarere er det for beslutsomt at holde disse kriterier med hensyn til antagelser fri af enhver nødvendig direkte relation til en ytrings kodede form. Så når Grice i sin retrospektive epilog til *Studies in the Way of Words* (1989) genfremsætter sit syn på Kvalitetsmaksimers privilegerede status, bliver det imødegået af dette svar fra Wilson og Sperber:

”Vi er enige med Grice om, at ’usand information ikke er en mindreværdig slags information; den er netop ikke information’. Så ja, tilhørere forventer at få sand information. Men der er en ubegrænset mængde sand information, som det ikke er værd at beskæftige sig med. Faktiske forventninger drejer sig om relevant information, som (fordi den er information) også er sand. Vi har imidlertid argumenteret, at der bare ikke er nogen forventning om, at den sande information kommunikeret af en ytring skulle være bogstaveligt eller konventionelt udtrykt til forskel fra at blive ekspliceret eller impliceret, sådan som vi har diskuteret det” (627-628).

Så for relevansteorien er bogstavelighed ikke en norm, men et grænsetilfælde; ideen om en bogstavelig betydning er holdt fri af enhver antagelse om bogstavelighed i kommunikationen (1990: 143). En ytring, som et fortolkende udtryk for en talers tanke, defineres som bogstavelig, hvis den har den samme propositionale form som tanken; men der er ingen grund til at tro, at det optimalt relevante fortolkende udtryk for en tanke altid er det mest bogstavelige udtryk. Taleren antages at sigte mod optimal relevans, ikke mod bogstavelig sandhed” (Sperber & Wilson 233). En antagelse, for overhovedet at være en antagelse, må opfattes som sand. Men alle antagelser er, i større eller mindre grad, produkter af slutningsprocesser, som er pragmatiske, relevansdrevne, og en antagelses sandhed behøver ikke være betinget af sandheden i en ytrings kodede form, eller dens bogstavelige mening. Sperber og Wilson tilbyder en udvidet redegørelse for metafor og ironi, som med talehandlingsteorien deler den antagelse, at vellykket kommunikation i sådanne tilfælde er betinget af en inferentiell søgen efter kontekstuel relevans. Den præsenterer imidlertid ikke denne søgen som en proces, der ender med en dikotomi mellem den bogstavelige betydning af ”hvad der bliver sagt”, som er usand, og en genvunden implicit betydning, som er sand (242). I en relevansteoris perspektiv opfattes forståelsen af figurativt sprog (ligesom af ethvert sprog) som en inferentiell proces, der udfylder den lingvistiske kode, indtil en maksimal relevans opnås (det vil sige, op til det punkt, hvor processens omkostninger overskrider den kontekstuelle effekts gevinst for den pågældende læser). I denne proces indgår sandhedskriterier kun i det omfang, som sandfærdighed er en betingelse for den involverede kontekstuelle effekt, og de angår kun de antagelser, der producerer disse effekter (som ikke behøver omfatte den bogstavelige ytring eller nogen oversættelse af den) som en proposition.

Med ”forståelse” mener Sperber og Wilson i almindelighed en proces, der identificerer kommunikatorens kommunikative intention og påvirker kommunikationsparternes fælles kognitive omgivelse.⁷ Følgelig er, som de siger, ”lingvistisk afkodning ikke så meget en del af forståelsesprocessen, men mere noget, der foregår

7 Bemærk, at denne models intentionalitet ikke behøver være reduktiv. En informativ intention er en intention om at gøre et sæt informationer manifesterede eller mere manifesterede for publikum; men ”for at have en repræsentation af et sæt af antagelser [i hovedet, som en forudgående betingelse for denne intention] er det ikke nødvendigt at have en repræsentation af hver enkelt antagelse i sættet. En hvilken som helst individualiserende beskrivelse kan gøre det” (58). Denne kommentar fører os direkte til Sperber og Wilsons diskussion af ”vage”

før det virkelige forståelsesarbejde” (177). Sandhedskriterier gælder for vellykket kommunikation kun i den forstand, at slutningsprocessens output, dens kognitive effekter, må være kvalificeret som information. Relevans for et individ er per definition et mål for kognitiv udbytte, hvilket Sperber og Wilson generelt fortolker som en ”vidensforbedring” [”*improvement in knowledge*”] (2002: 601), skønt de udtrykkeligt ønsker at lade den mulighed stå åben, at der kan tages højde for andet, der gavner den kognitive fungeren, for eksempel en reorganisering af eksisterende viden og udviklingen af rationelle ønsker (Sperber & Wilson 226). Men selv under titlen vidensforbedring indbefatter de forskellige slags gavn (forbedret hukommelse eller forbedret forestillingsevne, for eksempel), som de ser som indirekte vidensforbedringer.

Også på en mere specifik måde kan ”vidensforbedring” omfavne et bredt område af kognitive effekter. For eksempel forklarer Sperber og Wilson muligheden af at kommunikere et indtryk ved at beskrive denne slags effekt som ”en bemærkelsesværdig forandring i vor kognitive omgivelse, en forandring, der mere skyldes relativt små ændringer af mange antagelsers manifesthed, end den kendsgerning, at en enkelt antagelse eller ganske få nye antagelser pludseligt er blevet meget manifeste” (59). De beskriver den generelle kategori af sådanne kognitive forandringer som ”poetiske effekter”. Betegnelsen er lidt misvisende fra et litterært synspunkt, men dens forklaring betyder en kraftig forøgelse af det subtile i relevansteorien model. En ytring har i deres forstand poetiske effekter, hvis den opnår sin relevans gennem en bred vifte af svage implikaturer (222). Poetiske effekter forandrer ikke kommunikators og publikums fælles kognitive omgivelse ved at tilføje nye, stærkt manifeste antagelser. I stedet ”forøger de marginalt en større mængde svagt manifeste antagelsers manifesthed. Med andre ord: Poetiske effekter skaber fælles indtryk i stedet for fælles viden. Ytringer med poetiske effekter kan bruges til netop at skabe denne fornemmelse af et tilsyneladende affektivt snarere end et kognitivt fællesskab. Hvad vi foreslår, er, at hvis du kigger på disse affektive effekter gennem relevansteorien mikroskop, vil du se en bred vifte af svagt manifeste antagelser” (224). Så den vidensforbedring, der kræves for en positiv kognitiv effekt, og derfor relevans, kan være det kumulative produkt af mange bittesmå kognitive effekter, mange svagt manifeste antagelser, hvor alle er resultater af forståelsesprocessen, og ingen nødvendigvis er afhængig af den propositionale sandhed af det, der indgår i processen.

Fiktioners relevans

Idet jeg nu vender mig mod spørgsmålet om fikcionalitet, lad mig allerførst citere Sperber og Wilson om dette emne. Deres mest elaborerede redegørelse for fiktion er, så vidt jeg ved, den følgende: ”Når du hører en parabel, eller læser *Krig og fred*,

---

kommunikationsformer, eksemplificeret ved det at dele et indtryk: den narrative display-tekst ville passe godt i denne klasse.

vil du via en eller anden form af analogisk tænkning kunne opnå en indsigt i dig selv, dit liv og verden som de er. Hvis kun sande inputs var relevante, ville vi måtte sige, at sådanne fiktioner ville være irrelevante. Hvis det er outputtets sandhed, det drejer sig om, da kan fiktioner trods alt være relevante” (265). Hovedpointen med denne bemærkning er, at den forstærker hævdelser af, at relevans kun afhænger af sandhedsværdien af den kommunikative proces’ outputs. Imidlertid synes den at behandle den fiktionale tekst globalt, som et enkelt input til kognitivt arbejde. Her har den ikke meget at tilføje til de tilgange til fiktionens relevans, som vi kender fra teorien om fiktionale verdener. Historien [*the story*] bliver som helhed kanaliseret gennem den ret vage idé om ”en eller anden form for analogisk tænkning” og således en bloc oversat til den kognitive nytte af øgende forståelse.

De begrænsede betingelser for en beskæftigelse med fikcionalitet her bliver i hvert fald delvist bekræftet af en anden reference til fiktion i en helt anden kontekst: ”en stimulus, som har lille relevans i sig selv, kan ved at blive præsenteret på det rigtige tidspunkt forøge relevansen af efterfølgende stimuli således, at en større grad af samlet relevans opnås med den end uden den. Dette er i almindelighed sandt om den første sætning i en roman: skønt af lille relevans i sig selv, hjælper den til at skabe en kontekst, hvor efterfølgende sætninger bliver mere relevante. Den er derfor relevant nok til at fortjene læserens opmærksomhed” (160-161). En fortolkning af denne bemærkning er ganske uproblematisk: fortællinger er trods alt opbygget efter principper om en udskudt løsning, så det er rimeligt, at historier bliver modtaget med forventning om en substantiel samlet eller endelig relevans. Men dette er snarere en kvalitet ved fortællinger end ved fiktion. En mere specifik konsekvens af fikcionalitet synes her at fremkomme i antagelsen om, at en fikcional sætning er af ”lille relevans i sig selv”, med andre ord, at næsten hele relevansens tyngde tænkes overført til en samlet fortolkningsprocedure i tråd med det tidligere citats ”analogiske tænkning”. Hvis dette var alt, hvad relevansteorien kunne levere med henblik på spørgsmålet om fikcionalitet, ville det næppe have været anstrengelsen værd at arbejde med den sammentrængte fremstilling, som jeg lige har udsat jer for. Fiktionale sætninger er netop ikke særlig relevante, for de er ikke særlig informative, bortset fra deres forhold til den fortælling eller den verden, de producerer, hvilket i sig selv i sidste ende kan vise sig at have en indirekte global relevans.

Jeg vil gerne sige noget om, hvorfor relevansteorien har mere at tilbyde end dette. Mest fundamentalt tillader den mig at sige, at fikcionalitetens problem trods alt ikke er et spørgsmål om sandfærdighed, men et spørgsmål om relevans. Det er formodningen om relevans, ikke en forventning om bogstavelig sandfærdighed, som driver læserens søgen efter en passende fortolkningskontekst. Relevansteorien tillader inferens, og der genereres implikationer: At gå fra en åbenbart usand ytring på samme direkte måde, som man går fra en, der antages at være sand. Vurdering af sandhed kommer kun i spil som en konsekvens af den proces. Så en fortællings fikcionalitet kompromitterer kun relevansen af antagelser, der er betinget af dens bogstavelige sandhed. Relevansteoriens model tillader et syn på fikcionalitet, hvor fikcionalitet ikke er en ramme, der adskiller fiktiv diskurs fra ”seriøs” kom-

munikation, men en kontekstuel antagelse: det vil sige, at i forståelsen af en fiktiv ytring er den antagelse, at den er fiktiv, selv manifest. Den vigtigste kontekstuelle effekt af denne antagelse er, at implikaturer, der afhænger af bogstavelig sandhed, underordnes implikaturer, som får relevans på mere diffuse og kumulative måder. Fiktion får ikke relevans på en global måde, på et skridts afstand, ved en eller anden slags analogisk tænkning, men gradvist gennem at implicere forskellige kognitive interesser og værdier, som ikke er betinget af en accept af en ytrings propositionale sandhed – og gennem anvendelsen, investeringen og gennemarbejdningen af disse interesser i narrativ form.

Der findes ganske givet en måde, hvorpå fortællinger kan forstås som en suspension af relevans hen ad handlingslinjen, og hvor den narrative slutning optræder mindre som en løsning af plottet i sig selv (skønt det er en effekt, som sædvanligvis opnås gennem plottet), end en løsning af suspendede vurderinger af relevans. I denne ligefremme forstand, og uden hensyn til spørgsmål om fikcionalitet, er narrativ form i sig selv en respons på visse forventninger om relevans. K.s død ved slutningen af *Processen* er ikke kun en meget emphatisk terminal begivenhed, men også ”svaret” på flere slags spørgsmål, som fortællingen rejser, og i den forstand giver den anledning til en række mulige generelle relevansafgørelser hos læseren (som for eksempel handler om K.s moralske fortjenester og modeller af retfærdighed, hvad enten de er juridiske, kosmiske eller poetiske; om magtbalancen mellem stat og individ, eller mellem struktur og handling; om skyldens psykologiske mekanismer, og overjegets autoritet og så videre). En sådan global tematisk relevans er på ingen måde den eneste slags, som fortællinger tilbyder, ej heller er den nødvendigvis den vigtigste; men i fiktion er det sandsynligt, at en sådan fortolkningslogik vil være dominerende i forhold til den slags faktuelle berigelse af læserens kognitive omgivelse, som fortællinger egner sig bedre til. Alligevel kræver det fortolkningsarbejde, der investeres i læseprocessen, når det gælder fiktion, at relevans opleves kontinuerligt. Der er grænser for enhvers tolerance over for udskudt tilfredsstillelse, og ingen endelig løsning vil med sandsynlighed alene kunne retfærdiggøre den indsats, det kræver at læse Prousts *Recherche*, eller *Krig og fred*, eller *Clarissa*. Fiktionens narrative kraft afhænger af antagelser, der bliver opretholdt, beriget, modificeret, revurderet eller vendt på hovedet i læseprocessen: Selv i fiktion er narrativ udvikling kun mulig på basis af en etableret fornemmelse af relevans.

Relevant information bliver i fiktion leveret af antagelser, der har kapacitet til at informere en kognitiv omgivelse, der omfatter selve antagelsen om fikcionalitet, så vel som et sæt af generelle antagelser, som samlet kunne kaldes ”narrativ forståelse” (den ville omfatte logiske, evaluerende og affektive delsæt), og mere specifikke antagelser vedrørende for eksempel generiske forklaringer af en given tekst og dens indholds særegenheder. I denne kognitive omgivelse kan de kontekstuelle effekter, som udgør relevansen, være produceret af nye antagelser, der informerer den narrative forståelses projekt i almindelighed (og andre slags forståelser, som dette kan gøre nemmere), eller ved antagelser, der muliggør yderligere slutninger fra de narrative enkeltheder, som selv vil bidrage til en vedvarende, kumulativ oplevelse

af relevans (sådanne kumulative effekter vil være analoge med dem, som Sperber og Wilson – i deres diskussion af hvordan indtryk kan kommunikeres – kalder ”poetiske effekter”). Således kan en læser af *Processen* finde det relevant at konstruere nogle af de subtile hypoteser om psykologisk motivation, der er påkrævet for at forstå K.s adfærd; eller en sådan forståelse kan bidrage til, at en emotionel interesse investeres i K. som vehikel. I begge tilfælde hviler den narrative kohærens, der sørger for disse effekter, på mere manifesterede antagelser af en art, der er forbundet med den velkendte idé om, hvad der ”er sandt i fiktionen”. Sådanne antagelser har status af information uafhængig af ytringens bogstavelige sandhedsværdi, for deres validitet, det, at de er ”om noget”, er en kontekstuel og ikke en referentiel validitet (skønt dette ikke udelukker muligheden af, at nogle af de antagelser, der bliver tilgængelige gennem en fiktiv diskurs, faktisk kan være referentielle: som for eksempel i en nøgleroman, eller en historisk roman eller i de mange moderne former for dokumentarisk fiktion).

Ideen om sandhed ”i fiktionen” indebærer ikke en ontologisk ramme, men en kontekstuel kvalificering: antagelser af denne art leverer information relativt til en kontekst af tidligere antagelser. Vi gør almindeligvis ikke forsøg på at løse fiktive ytringers reference, for vi ved på forhånd, at i fraværet af ethvert bevis på det modsatte vil deres bogstavelige sandhedsværdi være af for lille relevans til at være en bestemmelse værd. Men det kompromitterer ikke fiktionernes narrative kohærens, for en vellykket referenceløsning er ikke nødvendig for, at koreferencer kan finde sted (tænk på algebra: Vi behøver ikke kende værdien af x for at vide, at i $x^2 = 2xy$ refererer hver forekomst af x til den samme værdi, som også er to gange værdien af y). Den kommunikative effektivitet af mangfoldige referencer til fiktionale karakterer, steder og begivenheder er et pragmatisk spørgsmål, ikke et semantisk. Når en fikcional fortælling udfolder sig, bliver yderligere antagelser manifesterede, ikke fordi tidligere antagelser har projiceret en fikcional verden, som den fiktionale sandhed af nye antagelser kan etableres i, men fordi den opnåede relevans af tidligere antagelser selv bliver en kontekstuel basis for at maksimere relevansen af efterfølgende, relaterede antagelser.

En relevans-dreven, pragmatisk fremstilling af inferens i fiktioner behøver ikke udfoldes via en referentiel verden hinsides diskursen eller en denotativ ”de re”-semantik hinsides de attributive ”de dicto”-relationer mellem refererende udtryk. Alt, hvad vi kan forklare ved at opfatte fiktioner som referentielle konstrukt, der projicerer fiktionale verdener, kan vi forklare lige så godt uden brydsomme omveje, restriktive normer, paradokser eller redundans, idet vi forstår fiktion som en seriøs brug af sprogets repræsentationelle kapacitet for fiktive – imaginære, ikke bogstaveligt assertive – formål (og det siger sig selv, at relevans-teoriens inklusive model for kommunikation som ostensiv adfærd uden vanskeligheder leverer en måde at omfavne fiktioner i ikke-lingvistiske medier). Det kommunikative relevanskriterium er snarere primært end udskudt eller indirekte, og mere samlende [*unitary*] end det er indre eller ydre i forhold til en fikcional ramme. Vi er nødt til at tænke i termer om fikcionalitetens pragmatik snarere end i termer om dens semantik.

Den første sætning i Processen

Et mere udviklet eksempel fra Kafkas roman kan måske kaste et lidt skarpere lys over det syn på fikcionalitet, som jeg foreslår. I det følgende fremlægger jeg imidlertid ikke en kritisk metodologi, men illustrerer kun en teoretisk model. Relevanteori kan hjælpe til med at forklare de principper, der ligger til grund for oplevelsen af fiktiv kommunikation, men den egner sig ikke til veltalende artikulationer af sådanne oplevelsers sofistikerede øjeblikke, og endnu mindre til at producere slående nye fortolkninger. I min Penguin Classics-udgave lyder *Processens* første sætning sådan: ”Nogen måtte have bagtalt Joseph K., for uden at han havde gjort noget slemt, blev han en morgen arresteret” (*The Trial* 1).⁸ Ved at udvikle de slutningsprocesser, som denne sætning inviterer til, skal jeg kun behandle mulige antagelser vedrørende K., som klart nok er sætningens fokus, om ikke dens subjekt. Uden at prætere analytisk præcision eller fuldstændighed, altså, finder vi her, at fire antagelser umiddelbart præsenterer sig selv:

- (1) Josef K. eksisterede.
- (2) Josef K. blev arresteret.
- (3) Josef K. havde ikke gjort noget slemt.
- (4) Nogen havde bagtalt ham.

Også en kontekstuel antagelse om fikcionalitet informerer receptionen af denne sætning (for vi fandt bogen i boghandelens romansektion, eller vi læser den i forbindelse med et kursus om den moderne roman, eller vi har på forhånd en generel viden om Kafka). Hvordan påvirker det vor reception af bogen?

For det første formindsker det relevansen af antagelse (1). Den er en eksistentiel antagelse, betinget af muligheden for at løse referencen til ”Josef K.” i den virkelige verden. Antagelsen om fikcionalitet udelukker ikke en sådan reference, men den skaber en formodning om, at dens relevans er til at overse, og at det derfor – i rammerne af den økonomi af bestræbelse og effekt, der driver forståelsesprocessen – ikke er værd at tage notits af den.⁹ Bemærk, at dette er et helt andet spørgsmål end det om K.s ”eksistens” i hans verden, som enten er et begreb fra teorien om fiktionale verdener, eller (i en mere generel og løsere brug af ordet) en form for deltagende samarbejde mellem kritisk og fiktiv diskurs. En eksistentiel antagelse tilføjer intet til det sidste perspektiv, for eksistens er ikke et prædikat (vi følger her Kant): Eksistens er i sig selv ikke en kvalitet ved noget begreb (her begrebet ”K.”). Der er andre slags karakterer, selvfølgelig, for hvem den eksistentielle antagelse virkelig ville være relevant: Det ville være en ussel læsning af *Krig og fred*, hvis

8 [Her oversat efter Kafka, *Der Process*, Suhrkamp, 2000. (Jf. Per Øhrgaards oversættelse i Kafka 1996: 7.)]

9 Dette er ikke altid tilfældet. Der er den mulighed – med visse karakterer for eksempel – at de bliver assimileret til en eksisterende vidensramme (som i eksemplet med Napoleon nedenfor); der findes også ikke-litterære medieringsformer (for eksempel i en psykobiografisk læsning af Kafka) og partielle løsninger (som for eksempel i en nøgleroman).

man i karakteren Napoleon ikke fandt nogen reference til en historisk figur. Med antagelserne (2) og (4) forholder det sig anderledes, for de leverer en information om K., der forudsætter, men ikke påstår, hvad der er indeholdt i antagelse (1); deres kohærens hviler på en koreference, ikke på en reference-løsning, og derfor befinder de sig ikke i nogen direkte konflikt med antagelsen om fikcionalitet. Alligevel er det klart, at skønt de ikke opnår relevans alene som information om K., kan de hjælpe til at konkretisere flere mulige narrative skemata, hvor hvert af dem tilbyder en potentiel forklarende ramme for information af denne slags. At bearbejde disse antagelser i overensstemmelse med vore bedømmelser af deres relative styrke, og i relation til sådanne skemata, indebærer en testning og udvikling af vor narrative forståelse; allerede i denne forstand tilbyder antagelsen om fikcionalitet en grad af relevans, som vel kan være den fornødne indsats værd.

Dette prospekt forstærkes af en anden effekt af antagelsen om fikcionalitet, nemlig den at tillade imaginære udvidelser af vor viden – her i særdeleshed i form af indre fokalisering. Repræsentationen af en andens mentale perspektiv er ikke i sig selv en kategorisk indikator for fikcionalitet, men den er sikkert en mulighed, som fikcionalitet gør langt mere færdig og tilgængelig for fortolkning. Så her, i en fiktion, er ”Nogen måtte have...” unødvendigt konjunkturalt, medmindre det reflekterer K.s perspektiv (eller det er en repræsenteret fortællers stemme – men intet i teksten støtter den slutning). Dette er tilstrækkelig til at gøre yderligere et par antagelser manifeste:

(5) Josef K. tænkte, at nogen måtte have bagtalt ham.

Og, på samme basis:

(6) Josef K. mente ikke, at han havde gjort noget slemt.

Den interpretative basis for at antage (6) er mere eksplicit i den tyske originaltekst end i denne engelske oversættelse, men den er ikke desto mindre tilgængelig her (og den indre fokalisering er desuden bekræftet i den følgende sætning, i hvilken den kok, som normalt bragte K.s frokost, ikke kom ”denne gang” – det deiktiske fokus leverer K.s oplevelsesperspektiv og ikke narrationens).

Disse antagelser kvalificerer manifestheden af antagelser [3] og [4] og indfører en fundamental tvetydighed. Indre fokaliseringer tilhører den klasse af ytringer, som Sperber og Wilson kalder ”ekko-agtige”, ytringer, der fortolker andre personers tanker eller tale (denne klasse omfatter også direkte tale og førstepersons-narration). De får relevans, ikke alene gennem at levere information om andre personers tanker, som i antagelse (5) og (6), men også ved at indtage en holdning til dem (Sperber & Wilson 238). Men hvilken holdning? Indre fokaliseringer omfatter mange afskyninger af ironi og sympati, og under forskellige fortolkninger kan denne særlige ekkolignende ytring tillade, at der sluttes til så vel den ene som den anden af de følgende antagelser:

- (7) Josef K. var offer for en uretfærdighed.
 (8) Josef K. var uvidende om den lov, under hvilken han blev arresteret.

Og selvfølgelig bliver yderligere antagelser manifesterede i lys af læserens vurdering af disse to: at K. var blevet bagtalt, eller var et paranoidt offer (7), eller at han var blevet uretfærdigt anmeldt, eller var en paranoid og uvidende lovbruder (8). I en eller anden grad vil den dømmende natur af disse slutninger medføre affektive investeringer, der strækker sig fra dømmende distance til sympatisk engagement, og som tager form efter læserens emotionelle og ideologiske prædispositioner, hvad gælder forholdet mellem individ, selv eller subjekt og loven, med alt hvad det indebærer af konnotationer. Givet, at sagens tvetydighed forhindrer en klar præference for bare en af de tilgængelige konkurrerende antagelser, vil den affektive investering (i en hvilken som helst ikke-reduktiv fortolkning) blive kompleks. Dette er selvfølgelig fundamentalt for effekten af den fortælling, der lige er begyndt, ikke mindst fordi Kafkas egen holdning til K.s penible situation er kompleks. I en vidunderlig passage nogle sider senere lader Kafka ham ”forsøge at se det ud fra sin synsvinkel” (7)¹⁰. Der er en fin ligevægt mellem dømmende distance og imaginært engagement her: Læserens usikkerhed over for, hvordan den indre fokalisering evalueres skal opfattes, producerer en distancerende effekt, men samtidig producerer ligheden mellem læserusikkerhed og K.s egen ængstelighed ved tanken om at stå foran loven en investering, der får kvalitet af et affektivt engagement.

Som den indledende sætning i en fiktion vinder denne sine effekter i en relativt enkel kontekst. Ikke desto mindre tenderer (nødvendigvis) de her tilgængelige slutninger mod narrativt at ekstrapolere fra ytringen selv, og den efterfølgende narrative udvikling vil fastholde det allerede udførte fortolkningsarbejde sammen med de effekter, der sikrede fornemmelsen af relevans, så at efterfølgende ytringers kontekst vil levere mange flere mulige slutninger af enhver art. De slutninger, der faktisk drages, vil variere fra læsning til læsning alt efter kognitiv omgivelse og fortolkningsmål, for disse kontekstuelle faktorer vil kvalificere de specifikke relevansforventninger i hvert enkelt tilfælde. Men i alle tilfælde vil opfyldelsen af disse forventninger kræve en vis prioritering af slutningslinjer: Forståelsesprocessens pragmatiske natur dikterer, at den næsten aldrig er udtømmende logisk. Relevansmålet har ikke behov for en sådan udtømmelighed, hvilket er godt det samme – ikke fordi det tillader antagelsen om fikionalitet (hvilket faktisk sikrer den fiktive ytrings logik) – men fordi det indebærer, at de mange mulige slutninger, som kan udledes af de fleste fiktionale fortællinger og skabe uorden i deres repræsentationelle logik, bliver meningsløse.

I modsætning til eksisterende fremstillinger kræver en pragmatisk teori om fikionalitet ikke, at fiktiv diskurs holdes adskilt fra den virkelige verdens kontekst. Der er intet behov for et princip om minimal afvigelse for at supplere en

10 [Her oversat efter den engelske Kafka-oversættelse. Oversat direkte fra tysk lyder Kafkas sætning sådan: ”Samtidig spurgte han rigtignok sig selv, denne gang *ud fra sin egen tankegang*, ...” (Kafka 2000: 16).]

baggrund for de narrative enkeltheder, for denne rolle bliver overtaget af kontekstuelle antagelser. Disse er ikke en del af en fikcional verden, men af en kommunikativ situation. I denne henseende som i andre er pointen, at fikcionalitet bedst forstås som en kommunikativ ressource, snarere end en ontologisk kategori. Fikcionalitet er hverken en grænse mellem verdener eller en ramme, der adskiller forfatteren fra diskursen, men en kontekstuel antagelse hos læseren, tilskyndet af den manifesterede information, at den autoriale diskurs tilbydes som fiktion. Denne kontekstuelle antagelse er et præliminært træk i læserens forsøg på at maksimere relevans. Den er det samme som en retorisk orientering, en forventning om, at diskursens relevans mest fordelagtig kan findes, ikke ved at udlede stærkt informative implikaturer, som afhænger af vellykkede referenceløsninger, men ved at udlede en bred vifte af svagere implikaturer. Disse svagere implikaturer producerer kumulativt affektive og evaluative effekter, som ikke bliver ødelagt af nogen grad af bogstaveligt referencesvigt, men som faktisk i sidste ende leverer en kognitiv nytte og en vidensforbedring. Intet i denne model udelukker muligheden af at hente faktisk information fra fiktion: Som retorisk sæt kender fiktion ikke grader, men fiktioner som repræsentationer gør. Denne distinktion – mellem gensidigt hinanden udelukkende kommunikative intentioner (det fiktive og det assertive) og relativiteten af informative intentioner – kan akkommodere den lange række af grænsetilfælde, som sætter definitioner af fiktion i forlegenhed: den historiske roman, nøgleromanen, fikcionaliserede erindringer, historiografisk metafiktion, røverhistorier etc. Den viden, som fiktion tilbyder, er imidlertid ikke primært en specifik viden om det, der er (eller var), men om, hvordan menneskelige forhold arter sig, eller mere præcist: om hvordan man kan finde mening i dem – logisk, evaluativt, emotionelt. Den er viden om, hvordan sådanne spørgsmål kan bringes ind i imaginationens sfære og i den forstand blive forstået. En pragmatisk teori om fikcionalitet begrænser ikke fiktionens værdi til vidensforbedring, selv ikke i den videste betydning, som jeg har antydnet; men den hævder, at fiktioner tilbyder direkte kommunikerede gevinster, der stilles i forgrunden ved selve den kontekstuelle antagelse om fiktion.

Der er rum for at diskutere rækkevidden af det egentligt kognitive i vor oplevelse af fiktioner, men jeg forsøger ikke at karakterisere denne oplevelse eller dens værdi i fuldstændigt kognitive termer. Jeg tror heller ikke, at det kognitive syn på kommunikation her implicerer et restriktivt syn på autorial intention i fiktion (det perspektiv på autorial kreativitet, som jeg skitserer i kapitel 7, kunne nemt give plads til en relevansteoritisk fremstilling). Mit argument er i særdeleshed rettet mod den indgroede idé om, at fiktiv diskurs medfører en formal, intentional eller ontologisk ramme. Alle aktuelle tilgange til fikcionalitet påberåber sig en eller anden ramme af denne art, og litteraturkritikken behandler dette faktum med en slags tvetydighed, dobbeltsnak eller sniksnak; så selvom der kan argumenteres, at dens *raison d'être* er at bygge bro over kløften mellem fiktion og virkelighed, så oscillerer den mellem synsmåder fra begge sider. Den samarbejder, deltager i fiktionen, eller også distancerer den sig, hvorved den ofte åbner en afgrund mellem den oplyste

kritiker og den naive, vildledte læser. Det første, det indre synspunkt dominerer i de fleste nærlæsninger og i repræsentations-orienteret kritik (hermed mener jeg kritik, der fokuserer på narrative enkeltheder); det andet, det ydre synspunkt, gør sig ofte gældende i formalistisk og læserrespons-orienteret kritik (i det mindste for så vidt som de projicerer historier om læsning) og symptomatiske kritikmåder, der trækker (for eksempel) marxistiske, feministiske, psykoanalytiske, queer eller postkoloniale perspektiver ind over teksten. Skønt jeg ikke mener, at der er noget fundamentalt forkert ved nogen af disse tilgange, er der ingen af dem, der faktisk forklarer, hvad der foregår i en fiktiv diskurs. Den første ser det som givet, at vi allerede er bekendte med fiktion (hvilket vi selvfølgelig er), og den anden er tilbøjelig til at sætte fikcionaliteten i parentes for at jage andre interesser, som den fiktionale tekst giver anledning til. Ved at afvise dualismen af indre og ydre, identificerer en pragmatisk tilgang til fikcionalitet det spørgsmål, som dualismen udvisker. Den står ikke, og bør ikke stå, i modsætning til, hvad vi nu for tiden gør som læsere eller kritikere, men den identificerer noget, som vi ikke gør, og som jeg mener ville være umagen værd. Den udfordrer os til at forklare fikcionalitetens kraft og effekt i vor oplevelse og forståelse af fiktion.

LITTERATURLISTE

- Abbot, H. Porter. *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Auerbach, Erich. *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature*. Princeton: Princeton University Press, 1953.
- Genette, Gérard. *Narrative Discourse*. Oxford: Basil Blackwell, 1980.
- . ”The Pragmatic Status of Narrative Fiction”. *Style* 24.1 (1990): 59-72.
- Grice, H.P. *Studies in the Ways of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989.
- Kafka, Franz. *The Trial*, Harmondsworth: Penguin, 1994.
- . *Processen*. Oversat af Per Øhrgaard, u. st.: Gyldendals Tranebøger, 1996.
- . *Der Process. Roman*. In *der Fassung der Handschrift*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2000.
- Kearns, Michael. *Rhetorical Narratology*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1999.
- . ”Relevance, Rhetoric, Narrative”. *Rhetoric Society Quarterly* 31 (2001): 73-92.
- Ohman, R. ”Speech Acts and the Definition of Literature”. *Philosophy and Rhetoric* 4 (1971): 1-19.
- Pavel, Thomas G. *Fictional Worlds*, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1986.
- Pratt, Mary Louise. *Toward a Speech Act Theory of Literary Discourse*. Bloomington: Indiana University Press, 1977.
- Ryan, Marie-Laure. *Possible Worlds, Artificial Intelligence and Narrative Theory*. Bloomington: Indiana University Press, 1991.
- Searle, John R. (1975) ”The Logical Status of Fictional Discourse”. *New Literary History* 6.2: 319-32.

- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. "Rhetoric and Relevance". *The Ends of Rhetoric: History, Theory, Practice*. Red. David Wellberg og John Bender. Stanford: Stanford University Press, 1990. 140-155.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. *Relevance: Communication and Cognition*. 2. udg., Oxford: Blackwell, 1995.
- Walton, Kendall L. *Mimesis as Make-Believe: On the Foundations of the Representational Arts*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber. "Truthfulness and Relevance". *Mind* III (2002): 583-632.